

FILLS DE PARES INCÒGNITS

(1544 - 1870)

ANTONI MASSANELL I ESCLASSANS

Recull de dades extretes principalment dels llibres registres de la parròquia de Santa Maria de Vilafranca del Penedès (Alt Penedès), compreses des de mitjan segle XVI fins al 1870, que fan referència als fills de pares incògnits.

Es fa esment de les diverses maneres com, en el transcurs dels anys, se'ls anomena en les partides dels llibres indicats; dels llocs on acostumaven a ser abandonats; dels noms que se'ls imposava i cognoms que prenen; del cognom Ventura; dels llocs de procedència dels expòsits forasters que passaven per l'hospital vilafranquí; dels llocs on se'ls destinava, i del percentatge que representen enfront dels fills legítims.

DE COM SÓN ANOMENATS, EN ELS REGISTRES PARROQUIALS, ELS FILLS EXÒSITS

Prenent com a font principal els llibres registres de la parròquia de Santa Maria de Vilafranca del Penedès, o sigui els de baptismes, esposoris i òbits, anem a tractar un tema que creiem poc estudiat: el dels fills de pares desconeguts. I aquest, en el període que comprèn l'Edat Moderna i primeres dècades de la Contemporània.

De bell antuvi, però, ja ens trobem amb un fet que ens crida l'atenció, fet, si ho voleu, intranscendent, però que creiem que no serà debades el tractar-lo i deixar-ne notícia. Ens referim, simplement, a les diverses maneres en què, en els llibres esmentats i a través del pas dels anys, es fa esment d'aquests fills.

La forma habitual, i ens cenyim de començament a les partides dels llibres de baptisme per ser aquests els més antics de tots els registres parroquials vilafranquins que han arribat fins als nostres dies, era aquella de: «fill de (nom i cognom del pare) i de (nom de la mare) muller sua», que apareix escrita des de mitjan segle XVI (amb anterioritat ho ignorem per falta de documentació) fins al 1732, si bé també podem aportar mostres d'un estil més florit: «fill de senyer en / de mestre / de don / de mossèn... y de madona... muller sua» (any 1544) o, tot al contrari, més concís, a l'extrem de no figurar-hi ni una simple al·lusió a l'esposa: «fill d'en...» (1557) i no res més. A partir de mitjan 1732, la forma que comença a usar-se habitualment és la de: «fill legítim y natural de ... y de ... », la qual, el 1739, serà completada amb la paraula «conjuges», i així restarà vigent fins al darrer dia de l'any 1858. En endavant, ja que les partides comencen a ser anotades en castellà, com ja explicarem, es farà ús de l'expressió: «hijo de los consortes...».

En tractar-se, doncs, aquests dels fills expòsits, de casos fora dels normals, no ens estranya que no es faci ús, en el segle XVI i primer quart del XVII, d'un model estable i que en les partides dels llibres de baptismes apareguin referenciats de maneres ben diverses. Després, però, ens adonem que s'arriba a aconseguir un model uniforme. Anem a veure, doncs, quines eren aquestes formes o expressions. Les posem seguint un ordre cronològic.

Any 1544: «una filla los genitors sabran». La hi trobem només una sola vegada.

Any 1550: «Fill natural». Forma no gens habitual. Al marge esquerre del full, lloc on s'acostumava a posar el cognom del pare del batejat, hi ha, suplint-lo, aquesta indicació: «Cuius parentes ignoramus». Aquesta frase, la continuem trobant diverses vegades fins al 1653, si bé en algunes d'elles el mot «ignoramus» és canviat pel d'«ignoratur». També, encara que només un cop sol (1646); «quia parentes eius ignorantur».

Any 1553: «Bateigat un infant de sagret (secret)». No serà fins al 1609 i anys següents, com veurem més endavant, que tornarem a trobar que es fa ús del mot «secret». L'expressió, però, que hi ha al marge d'aquesta partida, la considerem bonica i sorprenent alhora: «Fill de Déu i de la Verge Maria», que, per tres vegades més (1559, 1561 i 1583), tornarà a ser-hi escrita. Expressió, per altra banda, que contrasta fortament amb aquella altra de «Fill de la terra» (1579, 1614 i 1615).

Any 1559: «fill de no sé qui».

Any 1563: «no sabent lo nom de qui és filla». Ambdues maneres de dir no apareixen més que aquestes vegades.

Any 1562: Una nova forma comença a ser posada en ús en les partides de baptismes que estudiem: «fill de l'hospital» (en alguns casos: «fill del Sant Hospital»). L'anirem trobant bastants de vegades fins al 1621.

Any 1566: La frase que ara apareix, i de la qual també es farà ús una colla d'anys, fins al 1592: «cuius genitores ignoramus» (o, també, «ignorantur»), cal considerar-la una variant d'aquella ja citada: «cuius parentes ignoramus». I, variant d'ambdues, aquesta

que només hem localitzat un parell de vegades: «cuius parentes vel genitores ignoramus» (1580).

Any 1603: «Qua indiget parentibus». Només la localitzem un sol cop.

Any 1606: És l'única vegada que veiem que es fa ús del mot «bord»: «Borda del espital». D'una forma més atenuada, «una bordeta», se'n fa menció en el llibre d'òbits, encara que només en dos textos (1692 i 1701).

Any 1609: A partir d'aquest any i fins al 1620, trobem l'ús de la forma: «fill de secret», amb la variant, un únic cop, de: «filla secreta».

Any 1615: Sorgeix una nova manera de dir: «Fill de la ventura», de la qual tenim dades del seu ús fins al 1671. En els llibres d'òbits, però, si bé només dues úniques vegades, més tardament: 1696 i 1698. I en els fulls de les confirmacions, les dues referències, també úniques, que n'hem obtingut corresponen a l'any 1695.

Any 1626: Podem dir que apareix la forma que en endavant, i quasi al llarg de dos segles i mig, o sigui fins al 1860, serà la més habitual que es farà constar a les partides dels llibres de baptismes i també, des que comencen a ser-hi anotats (1685), a les dels d'òbits: «Fill de pares incògnits». Una sola vegada (1628) hem trobat la variant de: «fill de pares no coneguts» i dues (1629, 1630), la de «filla de pares que ignoram». Quant als llibres d'esporis no és fins l'any 1673 que comencem a trobar referències de persones, els pares de les quals han estat incògnits, que contreuen matrimoni, i quasi sempre també és d'aquella manera com se'n fa menció. S'havia aconseguit d'arribar, per regla general, a una forma única. Malauradament, però, a partir del primer de gener de 1859 —i ignorem si per decisió del prevere que ja hi venia anotant les partides o per imposició del bisbat: caldria posar-ho en clar— les partides de tots els llibres parroquials vilafranquins comencen a ser escrites en castellà. Què més dir, sinó que: Maleïda l'hora!

Any 1716. Tan sols per tres vegades, i encara únicament en

els fulls on consten anotades les partides de confirmació, que figuren a les darreres pàgines dels llibres de baptismes, trobem una fórmula nova que considerem ben aconseguida. La de: «Fill de pares ocults».

Any 1753. És l'únic any, i només per un parell de vegades, que veiem que es fa ús del mot «expòsit»: «Fill expòsit de pares incògnits». En una partida de 1836 tornem a trobar aquest mot, però escrit solament al marge blanc del full: «Espòsit». En canvi en els llibres d'òbits ja són algunes més les vegades que l'hi trobem. Concretament entre 1745 i 1802.

Any 1789: «nat prudentment».

Any 1795: «nada naturalment». Dues maneres ben discretes d'anunciar la naixença de fills de pares incògnits.

Any 1867: A partir d'aquest any, la forma: «Hijo de padres incógnitos» serà reemplaçada per: «Hijo de padres desconocidos».

LLOCS ON, JUST NASCUTS, ACOSTUMAVEN A SER ABANDONATS

Gràcies a petits detalls que consten en les partides de baptisme de l'últim quart del segle XVI i primer del XVII, com també de la segona meitat del segle XVIII, podem saber com eren abandonats alguns d'aquells infants nounats i, fins a un cert punt, per la repetició dels llocs on els deixaven, entreveure quines eren les maneres més corrents i habituals de fer-ho.

Sembla, doncs, que abandonar o portar els infants nounats a l'hospital vilafranquí era la forma més generalitzada, com ho era també a Barcelona que, com se'ns diu,⁽¹⁾ al segle XIV, estaven atesos als diferents hospitals de la ciutat i a partir de la seva unificació en el nou de la Santa Creu, això el 1401, aquests infants passen a dependre també d'aquest hospital.

Ja hem donat notícia, però, que les dades que nosaltres aportarem sobre aquest particular seran de segles posteriors. Cenyint-nos, doncs, de moment, als textos que corresponen a les dues darreres dècades del segle XVI, concretament dels anys 1580 (tres casos), 1583 (tres més), 1584 (un cas) i 1592 (també un cas), la manera en què es deixa constància del fet cal reconèixer que és colpidora: «la qual llansaren —o fons llansada— al ospital». No passa el mateix, però, en textos un xic més moderns. Es diu d'una manera més atenuada: «filla de secret portada en lo Hospital (o Sant Hospital) de la present vila» (1613) i àdhuc en alguns d'ells (1618, 1620, 1622) es fa menció del lloc concret on havien deixat la criatura: «una minyona que esta nit pasada la portaren en lo torn del dit ospital i trobaren un bitllet o paper que deia que sols era primsenyada» (30 octubre 1622). També, però, eren abandonats en altres indrets de l'hospital: «lo an trobat en la porta de ospital de la pnt. vila» (22 juliol 1628).

No ens són donades a conèixer noves dades sobre aquest fet, a causa del laconisme de les partides de baptisme, fins després d'haver transcorregut més d'un segle, o sigui a mitjan segle XVIII. Tot i això no hem de dubtar que durant aquest temps molts dels fills de pares incògnits anaven sent duts a l'hospital, com veiem que continua succeint en la segona meitat del segle XVIII (1744, 46, 76, 80, 81, 83, 84, 87, 89 i 92), i alguns d'ells eren deixats també al torn: «que al vespre del dia antes fou encontrat en lo torn del Hospital de la present vila» (28 maig 1781).

A partir, però, de mitjan segle XVIII, també hi havia un altre lloc on aquests nounats eren abandonats: «al qual deixaren a la nit a la porta de la casa de la llevadora y se comprenia acababa de nàixer» (24 juliol 1750). Aquest cas, tornem a saber-lo repetit més tardanament (4 maig 1786). Fem notar, tal com es diu en alguns dels textos transcrits, que aquestes criatures eren abandonades a la nit, al vespre i d'una manera silenciosa.

També, però, hi havia casos en què els interessats devien fer arribar el nounat a les mans de la llevadora d'una manera normal i amb una finalitat concreta: la que aquest fos batejat. Podríem transcriure'n tres textos (1789, 1795 i 1796) de contingut molt semblant. Escollim aquest: «nat lo mateix dit die, mes y any,

aportat per una dona forastera a la llevadora perquè lo fes batejar» (17 maig 1796). En aquests tres casos, però, ens formulem una pregunta: després del bateig, a mans de qui anava a parar la criatura? De fet, en els textos, no se'ns dona a entendre que hagi estat abandonada. No podria ser, doncs, que retornés al seu lloc d'origen, a mans de la mare, qui sap si soltera, o d'una parella no legalitzada?

A més d'aquests dos llocs, l'hospital i la casa de la llevadora, que semblen els més adequats, els menys denigrants, per dur a cap un acte així, el de l'abandonament d'un fill nou-nat, també se n'escollien d'altres, alguns d'ells ben poc humans. Així sabem el cas d'una nena, que va ser batejada el dia 18 d'abril de 1577, «la qual fonch trobada en un blat al camí de la Bleda». També (31 octubre 1792) el d'un nen «encontrat cerca Santa Dina a un marge, tot despullat». En dues altres ocasions es torna a fer referència que la criatura va ser abandonada nua: «que han deixat en casa Joan Boada tota despullada y donant mostrars de ser nada lo mateix die» (2 octubre 1786); «se presum nat lo mateix die, per un home a demanat a casa Pau Güell, pagès, fes batejar esta criatura, entre una y dos de la nit deixantla a una hera tot despullat» (13 juliol 1796).

Veiem, doncs, com els nounats eren abandonats en molts llocs i de molt distinta manera. Pel que sembla la porta de qualsevol casa podia ser bona per a un acte així. Aquesta vegada és la porta d'enfront del convent de pares caputxins la que, per dues vegades (26 gener i 24 octubre 1790), serveix per a aquesta finalitat: «la que un home foraster a les nou de la nit passada, deixà a la casa devant los Caputxins perquè la fessen batejar». Com, pocs anys després, seran unes altres portes les que serviran d'escenari per a aquest fet: «nada naturalment lo die antes que un home no conegut aportà en una porta de les Casetas del Sr. Morgadas del Grau cerca la premsa de Cera fora los Murs de dita Vila dient la fessen batejar» (20 març 1795); «nada, segons apar, lo mateix dit die, mes y any, encontrada en la porta de una casa de la Parròquia de Santa Maria de la Bleda en lo mateix die» (12 febrer 1794).

Com podem observar, doncs, a l'església parroquial de Santa Maria de Vilafranca també eren batejats alguns fills de pares

Dona abandonant un infant en una porta d'un convent, segons un gravat vuitcentista d'un romanç.

incògnits provinents d'altres parròquies. A més d'aquesta de la Bleda, en sabem que havien estat duts d'altres llocs veïns. Així, tres de la parròquia o terme de Santa Margarida del Penedès (1780, 1781 i 1787) i un de la de Santa Maria de Bellver (1787). També cal considerar procedents d'altres parròquies veïnes, si bé no se'ns diu d'on, aquells infants que eren aportats per «una dona forastera», «un home foraster», «un home desconegut».

Però no tots els infants abandonats tenien la sort d'ésser recollits en vida, ja que el 12 de desembre de 1799 «en territori de la present parròquia fou trobada una criatura recién=nada morta cerca lo hort de Carlos Sellarès, pagès de la dita parròquia de Vilafranca del Penadès, la qual criatura... fou enterrada lo dia següent immediat, però en atenció que res traslluhia de si era batejada o no, fou sepultada en terreno dins lo Hospital de dita vila lo qual és lloch decent i resguardat més que un camp».

I encara hi havia un pitjor, aquells altres infants que, qui sap si perquè naixien morts o morien al poc temps d'haver nascut (o aneu a saber si amb vida i tot) se'n desprenien tirant-los a un pou. Presumim que el text que transcrivim, tot i que no s'hi especifica, deu fer referència a una criatura nounada: «...lo die de hahir, que comptàvem als 19 del present y corrent mes de març (de 1657), que devien ser a las sinc hores de la tarda poch més o mancho, trobantme jo devant de la casa de Nostra Senyora de Montserrat, una criada de casa de Pau Alcover, ortalà, ques diu Elizabet Figueres, me digué que lo pou dit de m.^o Roig de darrera de dita casa de Montserrat hi havia una criatura dintre dit pou y jo vist a lo meu y aní a dit pou com actualment Mathià Moliner y altre gent li estaven trahent y esta dita criatura alfadada y morta, y hoí a dir públicament... a na Galcerana llavadora que havia set ho vuit dias ere morta, y després Sr. Balle arribà y procurà que Franch. Palau, fosser, se len aportàs al hospital en presència del Rvnt. Vicari de la Iglésia parrochial de la present vila, y açò és lo que jo sé y puch dir sobre del que me han interrogat».⁽²⁾

De totes maneres a aquests infants, tot i ser trobats en vida, els havia d'ésser difícil subsistir ja que molts d'ells morien el mateix dia d'ésser recollits o pocs dies després. Així, per donar-ne uns exemples, el dia 2 de març de 1814 «fou sepultat lo cadàver de

un infant que una dona deixà sobre un Altar de Sant Francesch, el qual tenint uns sis dies de edat y duptant de son Baptisme batejà (sub conditione) lo P.F. Bonaventura Simó.

En localitzar les partides de defunció d'alguns d'aquests infants expòsits que havien estat batejats a la mateixa parròquia de Vilafranca, hem pogut saber la sort d'alguns dels que havien estat abandonats. Així una nena batejada el dia 4 de maig de 1786, «Clara, Eulària, Mònica, nada segons apar lo mateix die i encontrada a las quatre del matí a la porta de casa la llevadora», veiem que mor al cap de poques hores: «4 de maig. Morí una expòsita de pares incògnits y batejada lo mateix dit die... anomenada Clara, Eulària, Mònica».

I, en aquest cas, un nen: «he batejat sub conditione per averse aportat al Hospital de la present vila, sens saber qui, a Bonaventura, Mariano, Josep» (26 febrer 1783), que mor també ràpidament: «26 de febrer. Morí Joseph batejat lo mateix dit die, mes y any, fill de pares incògnits».

Cal creure que al segle XIX la cosa continuava igual, però les partides de baptisme són tan lacòniques que malgrat la llarga relació de fills de pares incògnits batejats que hem aconseguit (494 des de 1801 a 1870) només en tres casos concrets es dona a conèixer el lloc on van ser abandonats:

26 maig 1812. «Fou batejada una noya (sub conditione) que trobà a la porta de la viuda Garrigó en la Rambla».

24 març 1857. «He batejat ab condició per haberse trobat en la carretera é ignorar si ó estaba».

1 abril 1857. «... y se ha batejat ab condició per haberse trobat en la escala de una casa de la parròquia».

COGNOMS QUE PRENIEN ELS FILLS DE PARES INCÒGNITS

És pels llibres d'esposoris que podem començar a saber el cognom que prenién els fills de pares incògnits. Les primeres

aportacions que podem fer són ja un xic tardanes, ben entrats a la segona meitat del segle XVII. Les extreiem del llibre de 1653 a 1699, ja que l'anterior, a més d'estar format per partides d'anys esparsos (1605 a 1626, 1630, 1641 a 1648), no el podem considerar útil per a aquesta finalitat ja que en moltes d'elles es fa omissió d'una dada important: la dels noms dels pares o, en el seu defecte, si procedien de pares desconeguts, tal com s'acostuma a fer en la quasi totalitat de les partides de la segona meitat del segle XVII i successives.

De fet, cenyint-nos a la segona meitat del segle XVII, són ben escasses les dades que n'hem pogut extreure. Concretament, d'entre 1.438 partides que hi ha anotades entre 1653 i 1699, només són quatre els contraents (3 fadrins i una donzella) que hem pogut trobar que fossin fills de pares incògnits.

Abans, però, d'estudiar el fet del cognom que prenen i de fixar-nos en altres detalls, passem a donar la relació de tots els que hem trobat fins a l'any 1786, o sigui al llarg d'un segle i escaig.

24 novembre 1673. Josep Bertran, jove paraire, de la present vila, fill de pares incògnits.

10 maig 1676. Maria, donzella, filla de pares incògnits.

21 maig 1684. Josep Junyent, fadrí pagès, habitant en la present vila, fill de pares incògnits.

14 maig 1690. Josep Galceran, fadrí pagès, habitant en la present vila de Vilafranca del Panadès, fill de pares incògnits.

2 agost 1704. Eulària Rigual, donzella, habitant en la present vila. (No es diu que sigui filla de pares incògnits però se silencia els noms dels pares, fet no gens habitual. Per això la hi considerem).

25 abril 1707. Magdalena Llopart, donzella, filla de pares incògnits.

18 juliol 1717. Maria Rosa Pasqual, donzella, habitant en dita vila (Vilafranca). (Es fa omissió també del nom dels pares).

23 febrer 1721. Guillem Jorbe, jove pagès, habitant en Vilafranca. (Nova omissió del nom dels pares).

24 juny 1725. Josep Florit, fadrí corder, habitant en la present vila de Vilafranca del Panadès. (També es fa omissió del nom dels pares però en restar viudo i tornar-se a casar, com podem comprovar més avall, es fa menció de la seva procedència de fill de pares incògnits).

11 juny 1726. Josep Llarissa, jove forner, avui habitant en Vilafranca, fill de pares incògnits.

13 setembre 1730. Josep Florit, corder, fill i viudo habitant en la present vila. (Al marge hi ha una nota que diu: «Que per ser fill de pares incògnits ha pres dit nom de Florit»).

3 febrer 1737. Jaume Ventura, jove pagès de la present vila de Vilafranca del Panadès, fill de pares incògnits.

18 octubre 1739. Aleix Escofet, fadrí pagès, habitant en la present vila, fill de pares incògnits.

3 maig 1740. Josep Bosch, fadrí corder, fill de pares incògnits, habitant en la present vila.

17 maig 1753. Josep Bosch, viudo, corder, de la vila de Vilafranca del Panadès, fill de pares incògnits. (És el mateix que acabem de citar).

17 febrer 1754. Mariano Ventura, fill de pares incògnits, habitant de molts anys en Vilafranca.

6 juliol 1755. Francisca, filla de pares incògnits i des de sa infància habitant en dita vila (Vilafranca).

20 març 1757. Maria Ventura, donzella, filla de pares incògnits, habitant de esta part de molts anys en dita vila (Vilafranca).

3 juliol 1757. Jaume Manius, fill de pares incògnits, criat i domiciliat en dita vila (Vilafranca).

4 febrer 1762 - Ramon Soler, fadrí pagès, habitant en la parròquia de Sant Martí Sarroca, fill de pares incògnits.

19 març 1762 - Pere Cuscó, fadrí pagès, natural de la vila de Reus, fill de pares incògnits, habitant emperò en dita vila de Vilafranca del Panadès.

18 febrer 1765 - Josep Català, jove corder, fill de pares incògnits.

2 febrer 1768 - Caterina Puig, donzella, habitant en la dita vila de sa infància, filla de pares incògnits.

20 març 1768 - Pere Ventura, viudo d'Eulària Pasqual, pagès, de la present vila, fill de pares incògnits.

8 desembre 1771 - Anton Ventura, fill de pares incògnits, en la parròquia de Sant Cugat Sesgarrigues habitant.

28 agost 1774 - Francisca Martí, viuda d'Anton Martí, pagès, de Vilafranca, filla de pares incògnits. (És la mateixa persona de la qual hem fet referència el dia 6 juliol 1755).

29 gener 1775 - Maria Rosa Ventura, filla de pares incògnits.

28 abril 1783 - Madrona Ventura, donzella, filla de pares incògnits.

7 gener 1784 - Rosa Mas, viuda de Joan Mas, pagès, filla de pares incògnits. (Ja n'hem donat la primera referència el dia 29 gener 1775).

11 juliol 1784 - Joan Ventura, fill de pares incògnits, batejat en la parròquia de l'Arboç de dit bisbat (el de Barcelona) als vint-i-dos de setembre de l'any mil set-cents cinquanta-nou.

Deixant de banda les persones que duen el cognom Ventura, del qual parlarem en un capítol a part, podem adonar-nos que la gran majoria dels altres cognoms: Bertran, Junyent, Galceran, Rigual, Llopart, Pasqual, Escofet, Bosch, Manius, Cuscó, Català i Puig eren propis de la Vilafranca d'aquell temps i quasi tots ells, encara, ho són de la Vilafranca d'avui. Això ens indueix a creure que aquestes persones devien prendre el cognom de la família en la qual havien estat pujats i que devia ser, llavors, el costum establert. Tot i això no sempre devia ser així ja que ens trobem amb un cas —de moment no n'hem trobat cap d'altre— que hem de creure que el cognom se'l crea o se'l tria el mateix interessat, sense cap relació amb el de la família on devia haver conviscut. Ens referim al cognom Florit, ja que en la nota que hem deixat

DEUS MATEU
Michele filla
Hospital de Sant

Discretum cum apud omnes animum
N. 92 et in ante dicta tangit
13 8

En nom de deu fa gela hincet ranga
qutesurada manua sua

Sobre lo matrimoni deu volent fahador y mator en s'esse mara fahador
Per e marit del llog de Sant d'Alm de la ciutat de Girona del Regne de
fronça de nom girona una filla de la ciutat de Girona del Regne de
Girona de nom girona una filla de la ciutat de Girona del Regne de
Girona de nom girona una filla de la ciutat de Girona del Regne de
Girona de nom girona una filla de la ciutat de Girona del Regne de
Girona de nom girona una filla de la ciutat de Girona del Regne de

Primera pàgina dels capitols matrimonials d'un francès amb una donzella "filla y
natural del hospital general de Sancta Creu de la ciutat de Barcelona".

En nom de deu fa gela hincet ranga
qutesurada manua sua

copiada (13 setembre 1730) se'ns diu «que per ser fill de pares incògnits **ha pres** dit nom de Florit». A més, ens ajuda a acabar de confirmar aquesta idea el fet que a Vilafranca, abans del 24 de juny de 1725 (data del primer casament d'en Josep Florit al qual ens referenciem), no sabem de cap altra persona, en els registres parroquials, que dugui aquest cognom.

De tota aquesta relació de persones que hem donat, extreta dels llibres d'esposoris, i cenyint-nos, de moment, als homes, només d'un hem pogut trobar els capítols matrimonials, els de Josep Bertran (24 novembre 1673). Però no ens ha estat de cap ajuda. Contràriament al que havíem confiat, que alguna referència o altra hi hauria a la persona que se l'havia afillat o bé pujat i, per tant, podríem confirmar si era d'ella que provenia el seu cognom, res de tot això no s'indica.

En canvi, en els capítols matrimonials de dues donzelles: Maria (10 maig 1676) i Magdalena Llopart (25 abril 1707), sí que se'n fa indicació. Vegem-ho.

CAPÍTOLS MATRIMONIALS DE DONZELLES EXPÒSITES

A més dels dos capítols matrimonials que acabem de citar, hem tingut la sort de trobar-ne un altre. I com que és de data més reculada, començarem per parlar d'aquest.

El 14 d'abril de 1574, fan capítols matrimonials⁽³⁾ un tal Esteve Martí, fuster, immigrat francès, del lloc de Sanct Mauri, de la diòcesi de Genée, i Miquela, donzella, «filla y natural del hospital general de Sancta Creu de la ciutat de Barcelona».

Pel que podem extreure del citat document, aquesta donzella, amb residència primer a la veïna població de la Granada i després, cal creure, a Vilafranca, feia de criada o serventa. Teresa-Maria Vinyoles i Margarida González, en el seu treball citat,⁽⁴⁾ ja fan referència que «les nenes quasi sempre eren posades de ser-ventes». Així veiem que de les cinquanta lliures que aporta de dot, deu les ha guanyat treballant: «vuyt lliures li deu Christòphol Ca-

pellades del loch de la Granada per rahó de soldada del temps lo ha servit en sa casa y dues lliures li ha donat per rahó de soldada Antoni Planes flassader de dita vila» (Vilafranca). Els lligams, però, amb l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona continuen perquè els capítols, pactes i avinences que duu a cap els fa «de voluntat y consentiment dels Rnds, y magnífichs administradors del dit hospital general de Barcelona».

Tot i que desconeixem l'edat exacta d'aquesta donzella, sabem que «és menor de XXV anys, maior emperò de devuyt anys».

Quant a les altres quaranta lliures que aporta de dot, veiem que li van ser llegades pel «pare frare (resta un espai en blanc per al nom) Capellades del orde dels frares menors de observància de Jhesús... per favor de son matrimoni en son darrer testament lo qual ha fet y fermat en lo any de sa professió». Cal creure'l potser parent —els cognoms coincideixen— del Cristòfor Capellades, de la Granada, on la dita Miquela havia servit.

Respecte als altres dos capítols matrimonials, el de «Maria, donzella, filla expúria, natural de Vilafranca del Panadès» i el de «Magdalena, donzella» (ja que, en aquests dos documents, se les anomena sempre amb el nom sol) ja no és de voluntat dels administradors de l'Hospital General de Barcelona que fan els dits capítols sinó de la del cap de la família amb qui conviuen o fins aleshores han conviscut. En el primer cas, un tal Jaume Guasch, pagès, habitant a la casa de la Pelegrina. En l'altre, Pere Llopart, sabater de Vilafranca.

A Maria, el cap de casa li deixa 30 lliures el dia de les esposalles i, a més de fer-li donació de roba i altres coses, es compromet que «age de tenir, en la casa pròpia, habitació als dits sdevenidors conjuges, so és en la estada tant solament per temps de tres anys».

Quant a Magdalena, per contracte de matrimoni, Pere Llopart li ofereix «una caixa usada ab alguns vestits, robas y joyas». En un dels apartats dels capítols, però, es fa menció que el reverend Pere Coli, prevere, ja difunt, que havia estat rector de la parroquial església de Santa Eulàlia de Banyeres, va deixar i llegar en el seu

últim testament a la dita Magdalena, per a contemplació del seu matrimoni, 50 lliures moneda barcelonesa.

Com, doncs, podem comprovar, en aquests darrers capítols matrimonials el cognom de la donzella expòsita coincideix amb el del cap de casa on habitava. Una nova mostra del lligam que els uneix és que en la partida de baptisme del seu primer fill actua de padrina una tal Maria Llopart, filla de Pere Llopart, sabater. Sembla que hàgim ja de donar per ben assentat d'on provenien, en aquells anys, els cognoms que duïen els descendents de pares incògnits. Quan aquests es casaven, si eren homes, els seus cognoms perduraven en els seus fills, com podem comprovar per les partides de baptisme d'aquests. Si eren dones, el perdien, ja que aleshores hi havia el costum o la norma de prendre, les mullers, els cognoms de llurs marits.

Com a darrera cosa, volem fer notar que la gran majoria de persones expòsites que hem relacionat consten com a «habitants en la present vila», o sigui que no en són naturals i, per tant, estan batejats en altres parròquies. Aquest fet ens fa creure que devien provenir d'algun hospital.

DEL NOM BONAVENTURA

Les partides de baptisme dels fills de pares incògnits en ben poca cosa es diferencien de la resta de les altres partides del llibre. L'única diferència consisteix que no hi consten el nom del pare ni el de la mare. També, però creiem que això no té el més mínim interès, que tots aquests bateigs eren fets de franc (nihil, gratis o amore Dei) en contra dels altres que, salvant uns pocs casos, tots pagaven les tarifes fixades.

Per regla general a la segona meitat del segle XVI veiem que als fills de pares incògnits els eren imposats dos noms. En bastant menor escala se'ls n'imposava un de sol. També, però, hi havia casos que els n'erem donats tres, de noms, si bé aquests ja eren ben pocs. (El que hem exposat en aquest paràgraf i direm en el següent, no tenim cap dubte a fer-ho també extensiu als fills

legítims, si bé no sabem si en aquesta mateixa escala, ja que la base de les dades que donem és extreta exclusivament de les partides corresponents a fills de pares desconeguts).

A partir del segle XVIII són ja escassíssims els infants als quals es dona un nom sol. S'anivella el nombre dels de dos i dels de tres i comencem també a trobar partides en les quals els noms imposats a l'infant batejat són quatre, cinc i, fins i tot, sis. L'època d'aquesta profusió de noms, cal cenyir-la entre 1640 i 1656 si bé ja podem aportar-ne algunes mostres d'anys anteriors (1613, 1615, 1617, 1622 i 1627). Podem dir, però, que a mitjan segle XVII és quan es generalitza la imposició dels tres noms.

Una de les coses que notem és que a partir de l'any 1617 hi ha un nom, que fins aleshores no havíem vist que fos imposat a cap fill expòsit, que comença a ser-los donat. Aquest és el de Bonaventura, el qual, des de 1638, també el trobem escrit en la seva forma reduïda: Ventura. Ignorem si això pot tenir relació o no amb el fet que des de 1615, o sigui un parell d'anys abans, els infants en qüestió eren citats, com ja hem deixat dit, amb la fórmula «fills de la ventura». La semblança, doncs, d'ambdues paraules és el que ens pot fer creure que aquest sigui el motiu d'on arrenqui el costum d'imposar-los el nom de Bonaventura. O no és res més, potser, que una simple coincidència? Sigui el que sigui, observem que des de 1617 fins a 1820 és un nom bastant usual en els bateigs de fills de pares incògnits. N'hem fet la comprovació. Dels 555 fills que, en aquell període i en la condició d'expòsits, reben les aigües baptismals a la parròquia de Santa Maria de Vilafranca del Penedès (293 nens i 262 nenes), n'hi ha 111, i per tant un 20%, que un dels noms de pila que se'ls dona, és el de Bonaventura, nom, a més, ambivalent, o sigui que tant era imposat a un noi com a una noia. De totes maneres, tot i donar-se el cas que al primer d'aquests expòsits vilafranquins que se li dona tal nom és precisament una nena (23 gener 1617), han de transcórrer una colla d'anys, o sigui fins al 1688, per poder-ne trobar un altre exemple. Quan som a l'any 1780, i fins al 1820, els Bonaventures de sexe masculí i les de sexe femení, s'anivellen en nombre. A partir, però, d'aquest darrer any, podríem dir que aquest nom entra en desús ja que de 1821 a 1856 només l'hem pogut localitzar dotze vegades (en 7 nens i 5 nenes) enfront dels 232 batejats fills de pares incògnits.

Tot i això, de 1857 a 1859, notem que de bell nou el nom de Bonaventura torna a ressorgir amb assiduïtat ja que de les trenta-vuit partides de baptisme de fills expòsits que van ser inscrites al llarg d'aquests tres anys, en dinou d'elles, per tant en una meitat, és un dels noms que s'hi fa constar. Cenyint-nos més, però, del 31 de desembre de 1857 al 2 de gener de 1859, o sigui en l'espai d'un any, la proporció resulta més elevada: onze dels setze batejats duen el nom de Bonaventura, que representa un 68,75%.

Ignorem, si és que n'hi havia algun, els motius que impulsaren novament el ressorgir d'aquest nom, si bé ja podem descartar el que pogués ser fruit de dir-s'ho el padrí/padrina de fonts o bé el batejant. Precisament, quant a aquest últim, ens adonem que hi ha temporades, segons el prevere que administra el baptisme, que té per norma d'imposar-los el seu propi nom. Així veiem que de 1842 a 1844, salvant dos únics casos, tots els infants batejats fills de pares incògnits (en total 24) duen com a tercer nom el de Mariano/Mariana per dir-s'ho el vicari: Mariano Baltà, que era qui administrava aquest sagrament. I de 1845 a 1848, Pau/Paula, nom del vicari d'aleshores: Pau Pagès. I de 1854 a 1864, Francisco/Francisca (vicari Francisco Arboix).

De 1860 a 1870, darrer any dels que hem estudiat, tornen a ser ben pocs els infants als quals es dona el nom de Bonaventura. Els detallem:

1860	1 entre 11
1861	2 entre 9
1862	2 entre 11
1863	0 entre 16
1864	1 entre 7
1865	2 entre 13
1866	1 entre 13
1867	0 entre 17
1868	1 entre 13
1869	0 entre 15
1870	1 entre 9

I encara hauríem de remarcar que el qui rep tal nom el 1864 és perquè s'ho deia la padrina, i el 1870 perquè era el nom del seu

pare, dada aquesta que hem pogut saber per haver estat legitimitzat uns anys després.

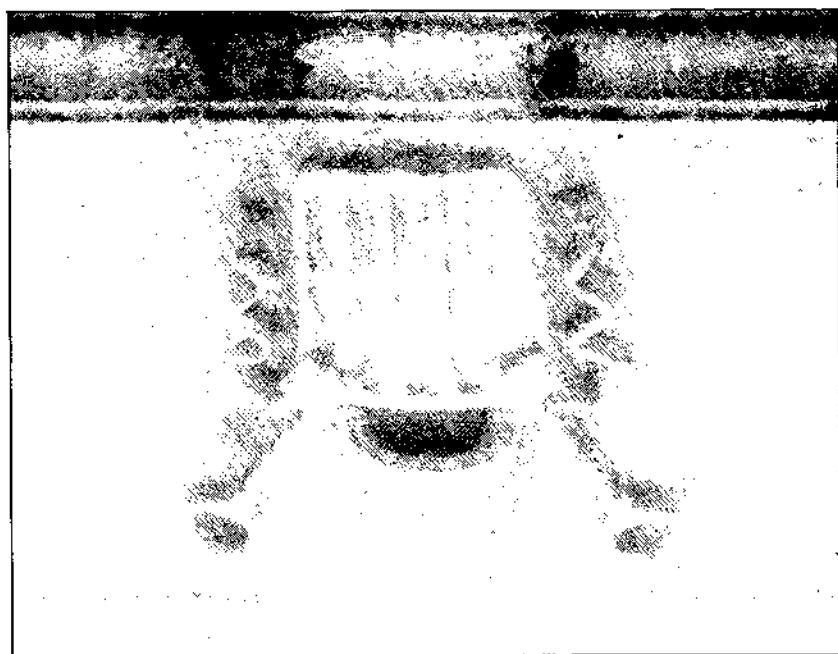
Podem comprovar, també, que aquest nom no era pas propi tan sols de la nostra vila ja que molts dels infants incògnits que hi moren, i que havien estat batejats en altres poblacions, també el duïen. Heus ací la relació dels pobles d'on provenien: Creixell (any 1725), Tarragona (1725, 1780, 1782), Hospital General de Barcelona (1743), Vallmoll (1748), Montbrió (1757), Reus (1757-1758), l'Arboç (1779) i Nulles (1787).

DEL COGNOM VENTURA

Volem creure, però, que la història del nom Bonaventura o Ventura no acaba en el que hem exposat en l'apartat anterior ja que ens adonem, segons els registres parroquials vilafranquins, que a partir de l'any 1695 aquest nom pren les funcions de cognom. Heus ací els primers exemples que podem aportar extrets de les llistes de les persones confirmades: 30 de novembre 1695. Al

Sant Vicenç de Paül fou un dels iniciadors, a mitjan segle XVII, dels ordres religiosos dedicats a la protecció dels infants expòsits.

Escut de l'antic Hospital de Sant Pere de Vilafraça.

marge: «Joseph fill de la vantura». Text: «Francó. Vantura fill de pares incògnits. Padri Banet tura». Text: «Francó. Vantura fill de pares incògnits. Padri Banet Marqués, pagès».

On resta, però, claríssim el que diem és en els llibres d'esposoris. Per ells sabem que totes les persones de cognom Vantura, tant homes com dones, que hi ha enregistrades perquè han contret matrimoni, això al llarg del segle XVIII i algunes a principis del XIX (fins i tot una al 1870), consten com a fills de pares incògnits. Podríem aportar-ne bastants exemples, però ens limitarem a donar-ne a conèixer un parell:

13 juny 1791. «...matrimoni Pau Vantura, jove fuster, fill de pares incògnits, batejat en Vila Rodona, criat de llet en Vilafraça en casa Francisca Castellví...».

29 maig 1870. «...matrimoni...con Francisca Vantura, soltera, hija de padres desconocidos, vecina de esta parroquia».

També podem donar notícies extretes dels llibres d'òbits. Així el 17 de juliol de 1809 «fou sepultat Joseph Ventura, dit Bort, de Torrellas». I el 31 de juliol de 1856 «morí Andreu Ventura, de edat uns 63 anys, natural de Sant Feliu de Lllavaneras, fill de pares incògnits».

I, igualment, dels llibres de baptismes: 27 març 1827. Bateig d'una filla de Pio Ventura «individuo del resguart» i de Teresa Forcadell, conjuges, naturals de Tortosa. També, per la filiació dels avis de la criatura batejada, ens és donada a conèixer la procedència d'altres Ventures expòsits: 6 juliol 1851. Bateig d'un fill de Miquel Ventura, natural de Tarragona, i de Llúcia Guasch, de Vilafranca. Avis paterns, N. incògnits.

Com a notícia que podríem considerar curiosa, el fet que dues filles de pares incògnits les sabem casades amb dos germans gitans. Vegem les partides de baptisme que ho confirmen. 18 febrer 1867, «...hijo de Antonio Reyes, albañil, de esta, y Francisca Ventura, de Vilaseca. Abuelos paternos, Antonio, natural de la Seo de Urgel, y Magina Malla, de esta. Maternos, desconocidos por ser la madre incógnita». 20 juny 1868, «...hijo de José Reyes, gitano, y Paula Ventura, naturales de esta villa. Abuelos paternos, Antonio, negociante, natural de la Seo de Urgel, y Marina Malla, de esta villa. Los maternos son desconocidos». D'aquest darrer matrimoni tenim referències d'altres fills batejats a la nostra vila (30 abril 1866 i 1 novembre 1870).

Cal creure, doncs, que a partir del segle XVIII la gran majoria dels expòsits catalans, ja que amb els exemples donats podem observar que n'hi havia de procedents d'altres llocs de Catalunya, duïen per cognom el de Ventura. Les poblacions aquestes són: l'Arboç, Barcelona, Moja, Pacs, Reus, Sant Cugat Sesgarrigues, Sant Feliu de Lllavaneres, Sant Martí Sarroca, Sant Pere Molanta, Tarragona, Torrelles, Tortosa, Vila-rodona i Vila-seca.

Però encara hi ha més a dir. Hem observat, també, que al llarg d'uns anys, concretament de 1809 a 1812 i de 1865 a 1870, en les partides de defunció d'infants de pocs dies o de pocs mesos d'edat, fills tots ells de pares incògnits, ja es fa constar que el seu cognom és el de Ventura. En deixem constància: «En lo campo santo de la present parròquia ab deu capellans i misa fou donada

sepultura al cadàver de Josepha Ventura, filla de pares incògnits, la qual de dotse dies de edat morí lo dia antes» (22 juliol 1810). «Sepultura eclesiàstica al cadàver de Ramón Ventura, hijo de padres desconocidos. Falleció el día antes de muerte natural a la edad de once meses» (6 juny 1867).

Francesc de Borja Moll, en «Els Llinatges Catalans»⁽⁵⁾ ens diu que el cognom Ventura és una reducció del nom de baptisme Bonaventura. I en el Diccionari Català-Valencià-Balear⁽⁶⁾ es fa constar que és un «llinatge existent a la Bisbal, Canet d'Adri, Celrà, Fonteta, Pals, Ruplà, Begues, Barcelona, Aiguamúrcia, Baeta, Montmell, Valls, Agramunt, Almassora, Vinaròs, València, Albui-xec, Alcoi, Eivissa, etc.». En fi, com veiem, podríem dir que a bona part dels Països Catalans. Creiem que seria interessant de poder esbrinar l'antiguitat d'aquest cognom. Les primeres dades dels Ventures en els llibres parroquials vilafranquins són aquestes: 1695 (plec de confirmacions). 1737 (Llibre de desposoris). 1737 (Llibre de baptismes). 1737 o 1738 (Llibreta de comunió). 1743 (Llibre d'òbits). Cal aclarir que, fent excepció del plec de confirmacions, totes les primeres dades dels altres quatre llibres corresponen a una mateixa família.

Sobre aquest cognom, però, cal que fem una observació. Teresa-Maria Vinyoles i Margarida González en el seu treball, ja citat, «Els infants abandonats a les portes de l'Hospital de Barcelona (anys 1426-1439)», ja fan notar que cada vegada era més freqüent que l'Hospital posés un segon nom de fonts als infants, si bé en alguns casos, molt pocs, es feia constar la seva condició d'expòsits afegint al costat del nom mots com ara Ventura, Trobat, Bonaventura.⁽⁷⁾ Com veiem, doncs, en aquells anys, o sigui dos segles i mig abans de les primeres referències vilafranquines sobre el cognom Ventura, ja s'usa una paraula igual. Cal dir, però, que de la relació que ens donen de 259 expòsits, només quatre ens surten anomenats d'aquesta manera. En deixem constància: N.º 129, Pere de Bonaventura. N.º 156, Tristany de la Ventura. N.º 193, Joan de Bonaventura. I n.º 211, Antònia Ventura.

Com a última consideració a fer al nom Bonaventura, potser no serà debades l'estudi de l'ordre en què apareix relacionat en

cada una de les 106 partides corresponents als infants expòsits compresos entre 1617 i 1820. Només en dotze casos el nom indicat apareix a primer terme, o sigui encapçalant els altres noms imposats. En vint-i-cinc, en segona posició. En canvi, són cinquanta-set les vegades que figura escrit en tercer lloc, les quals sumades a les nou que consta en quarta posició i encara amb les dues i una que ho estan en cinquena i sisena, fan un total de seixanta-nou. Generalment, doncs, el nom Bonaventura o Ventura en la gran majoria dels casos podia fer molt bé la funció de cognom per dur, com a mínim, un altre nom al davant. D'ací, doncs, diem nosaltres, els Jaume Ventura, els Mariano Ventura, les Maria Ventura, les Francesca Ventura, etc. etc.

De fet, però, i encara que les dades que de moment podem fer servir corresponen a un parell de persones nascudes ja a finals del segle XIX, el que acabem d'exposar no resta gaire lluny, de la manera com veiem que s'han anat creant nous cognoms de fills expòsits, amb l'avantatge —cal remarcar-ho— de la diversitat. Així, el nom i els dos cognoms amb què les trobem registrades, tots ells extrets del santoral, hem de creure que han de correspondre als tres noms de pila que els foren imposats el dia del seu baptisme. El segon d'aquests noms, doncs, que passa per tant a fer de primer cognom, és el que perdurà en la seva descendència.

FILLS DE PARES INCÒGNITS SENSE COGNOM

Ja hem exposat que a la segona meitat del segle XVII i part del XVIII la manera més corrent de prendre cognom un fill de pares incògnits era el d'apropiar-se el de la família on havia estat criat. Després, i ignorem per quins motius, les coses canvien i sembla que és un de sol, el de Ventura, el cognom que se'ls dóna.

Tot i això, hem de creure en l'existència d'expòsits orfes de cognom. Almenys aquest és el cas d'un adult la referència del qual l'extreiem del llibre d'òbits. «... de edat de uns vuitanta anys... morí intestat y de mort natural, Ramon, pagès, viudo de dita vila (Vilafranca), fill de pares incògnits. Comunament lo anomenaban

per Ramon Soler per ser criat en casa de un tal Soler» (6 juny 1801). Malgrat que l'anomenaven per Soler, podríem dir que «oficialment» no duia el cognom de la família on havia estat pujat, tal com hem vist que succeïa anys enrere.

Un altre cas, també extret del llibre d'òbits, és aquest: «Morí Llorens, de pares incògnits, de edat de vint y quatre anys y criat de llet y encomanat a Maria Junyent, muller de Joseph Junyent, pagès de la present parròquia de Santa Maria de Vilafranca. Rebé los sacraments de Penitència, Eucharistia y Extremaunción». Veiem que l'enterrament és de mà mitjana i amb l'assistència de tots els preveres. Després de vint-i-quatre anys de viure en una mateixa família i des de quasi la naixença, cal suposar que devia ser considerat com un fill. L'assistència massiva de preveres que són a l'enterrament sembla demostrar-ho. Tot i això resta orfe de cognom.

NOUS COGNOMS

A mitjan segle XIX els llibres de baptisme ens donen a conèixer un nou cognom donat a un fill expòsit: el d'un continent: Amèrica. La persona que el duia era natural de Barcelona, però amb residència a Vilafranca, d'on era natural la seva muller. El localitzem entre 1849 i 1857, en les partides de baptisme de quatre fills d'aquest matrimoni, on es fa constar: «Son los abuelos paternos incógnitos». Preguntem. Es tracta d'un cognom que li va ser imposat, com es feia amb el de Ventura, o bé va triar-se'l l'interessat?

També, al marge d'una partida de baptisme d'un fill de pares incògnits, estesa l'any 1868, es troba escrita una nota aclaratòria, de data 12 març 1920, en la qual es diu: «La persona a que esta partida se refiere ha usado siempre y es conocida por el apellido Carrera». En aquest cas cal creure que s'havia apropiat aquest cognom i qui sap si pres de la família on devia haver estat criat.

Menció a part és la que mereix una partida de l'any 1867 en la

qual després de només un parell de mesos d'haver estat enregistrada, es mana al rector de fer-hi una esmena: que siguin rectificades les paraules: «hijo de padres desconocidos» per «hijo natural de Alberta X». És la primera i única vegada, almenys fins al 1870, que ens trobem en un cas així: que al batejat se li dona el cognom de la mare.

UNA HIPÒTESI SOBRE EL COGNOM HOSPITAL

No volem negar que ens ha sorprès i ens ha cridat l'atenció el trobar-nos amb un cognom tan poc comú com sembla que ho és el d'Hospital. La persona que s'ho deia, un tal «Andreu Ospital, pagès», procedia de la vila de Calaf i extreiem la dada de la partida de casori d'una filla seva, soltera, Alamanda. La referència és de l'any 1658 i tant ell com la seva muller ja eren difunts. Tenint en compte, doncs, com ja hem explicat, que entre 1562 i 1621 molts fills de pares incògnits eren enregistrats com a «fills de l'hospital», fóra molt forassenyat de pensar que aquest cognom arrenqués d'aquesta circumstància? No és més que una hipòtesi. Ho deixem tan sols apuntat.

DOS PROCESSOS PENALS PROMOGUTS PER DUES MARES SOLTERES

Ens han arribat a les mans dos processos penals⁽⁸⁾ en els quals, dues mares solteres, residents a Vilafranca, supliquen al batlle de la vila que mani als qui ells diuen ser pares del seu fill que compleixin amb les paraules que els havien donat de contreure matrimoni. Exposarem breument el que dels dos fets hem pogut esbrinar.

El 3 de novembre de 1648 té lloc a la parròquia de Santa Maria el bateig d'Elisabet, Paula, Madrona, Anna, filla de pares incògnits. En són padrins, Aleix Soler, jove apotecari, i Elisabet Joana Lleó, muller de Francesc Lleó, corder. Precisament l'endemà mateix, la mare de dita criatura, Maria Ros, fa obrir un procés penal contra el qui diu que és el pare de la seva filla ja que «vingué a tenir còpula carnal ab mi... y jo romanguí prenyada de tal manera que esta nit pasada vaig parir una minyona en casa de dita Sra. Solera». La mare en qüestió devia ser la criada de la casa. En la declaració que el dia 5 de novembre fa el jove apotecari Aleix Soler, probablement un fill de la Sra. Solera, explica que «trobarem dita Maria Ros en la neseçària⁽⁹⁾ que feha grans forsas, y dita Maria presomi y ma cunyada presumiren que las forsas que feha heren dolors de part y així feren regonexer la nesesària y trobarem una criatureta la qual traguí de mas mans y la posí en una saneleta y després procurí aportar en casa de na Lleona, en casa de la Vila, que la posaren apunt pera bateixarla, com de fet la muller de dit Leó y jo la férem cristiana». Com veiem són els dos padrins que consten en la partida de baptisme. La mare, doncs, de dita criatura demana al batlle de Vilafranca que «sie servit manar al dit Pau Oller que prenga e fasse criar la dita criatura puis és filla sua y té aquexa obligació, y també suplico que V.M. Senor Balle fasse que lo dit Pau Oller me done alguna cosa sufficient per a que jo me puga collocar y casar fahent instàntia y part firmada contra lo dit Pau Oller». Ignorem com va acabar el procés.

L'altre cas té lloc uns anys després. Així el dia 4 de setembre de 1657 és batejat Pere, Pau, Bonaventura, fill de pares incògnits, els padrins del qual van ser Antoni Pau Vallès, pagès, i Margarida Spital, muller de Pau Spital, teixidor de llana. Just dos dies després, Alamanda Hospital, donzella, criada de Josep Cassanoves, declara que va tenir tracte carnal amb Ramon Coll, jove espartenyer, de 18 anys poc més o menys. Diu que «el dia tres del present y corrent mes he parit un minyó». El seu germà, Pau Hospital, teixidor de llana, per la seva part exposa: «jo li obrí la porta y me donà un minyonet que havia poch ere nat u quel fes batejar que no ere batejat, que ley havien encomanada, y jo vist açò prenguí la criatura y la fiu vestir un poch y la aportí al hospital de la pnt. y piqué a dit hospital y me respongueren y sols diguí que aquí tenien una criatura que no ere batejada y lo hospitaler la

acceptà y la féu batejar, y açò és la veritat». Comprovem que la que va actuar de padrina va ser la cunyada de la interessada.

Per l'altra part, Ramon Coll, en la seva declaració, nega que conegui la tal Alamanda a no ser només de veure-la. Precisament per mitjà de la Llibreta de Comunió d'aquesta mateix any 1657, hem tingut ocasió de poder localitzar tota aquesta gent. En efecte, Alamanda Spital, criada, viu a casa del matrimoni format per Josep Casanovas, negociant, i Maria. Aquesta casa està situada a la plaça Major (l'actual de la Constitució) a la banda on hi havia hagut la Vicaria (banda dels números parells).

Ramon Coll està com a mosso a casa del matrimoni compost per Josep Pallarès, corder, i Coloma, la qual casa està situada al costat mateix de l'anterior. (També hem localitzat el germà d'Alamanda, que viu, amb la seva muller Margarida, al carrer dels Ferrers). La cosa a simple vista sembla clara: els dos joves s'havien de conèixer per força. Tot i això, era vera o falsa l'acusació? L'única resposta que podem donar és aquesta: just al mig any d'haver nascut el fill d'Alamanda, ella, «la honesta Alamanda Ospital, donsellà», tal com se l'esmenta en el llibre d'esposoris, contreu matrimoni (3 de març de 1658) amb un tal Ramon Via, pagès, del terme de Sant Martí Sarroca.

Com a conclusió, si és que en podem treure alguna, és que en els dos casos exposats, els padrins de baptisme són persones que tenen relació amb les mares del fill expòsit.

També, potser, en el primer cas exposat, que no és intenció de la mare d'abandonar el nounat, ja que vol que la prengui i la faci criar el qui ella atribueix que és el seu pare. En canvi, en l'altre cas, veiem que immediatament d'haver nascut l'infant és dut a l'hospital. A més, al cap de mig any la mare es casa amb un foraster. Cal creure, doncs, que estaria sense la criatura.

Pati interior de l'antic Hospital de Sant Pere, únic establiment hospitalari existent a Vilafranca des d'inicis del segle XVII.

DESTÍ DELS FILLS DE PARES INCÒGNITS

Xavier Miret, en el seu treball «Els expòsits. La seva visió a través d'un hospital de pas a les darreries del segle XVIII»,⁽¹⁰⁾ diu textualment: «Els nens abandonats eren recollits en una població, batejats i després adreçats a un hospital; posteriorment anaven passant d'hospital en hospital i, si aconseguien sobreviure, passavem del de Vilafranca del Penedès al d'Oleseta, per passar d'aquest al de Sant Boi i d'aquí fins al definitiu acolliment de l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona».

Sobre el fet en qüestió podem aportar diverses dades que avalen el text transcrit i, algunes d'elles, corresponents a anys anteriors als que ha pogut estudiar en Miret. La més remota, del 1623, l'extreiem d'una partida de baptisme (23 de gener). El capellà que la va estendre, sortosament va fer-hi aquesta indicació: «y confio quel portaran al ospital de Barsalona». És l'única vegada que en les moltes partides de baptisme de fills expòsits que hem consultat, es dona un detall d'aquest caire.

Després, cal arribar ja a mitjan segle XVIII per trobar noves dades documentals sobre aquest particular, si bé aquesta vegada la font d'informació són els llibres d'òbits: «morí de mort natural en lo hospital de la present vila (Vilafranca) aportantla al Hospital General de Barcelona» (25 desembre 1743).

Ignorem si tots els infants expòsits que eren duts a l'Hospital de Vilafranca feien cap a l'Hospital General de Barcelona, però prescindint ara d'aquest fet i deixant de banda tots aquells altres infants que procedien de la mateixa Vilafranca o poblets pròxims, podem fer una bona relació dels que arribaven al nostre hospital ja batejats i que procedien, tal com ja ha fet notar en Miret, de les comarques del Baix Ebre, el Baix i Alt Camp, el Tarragonès, el Baix Penedès i àdhuc un de la Conca de Barberà. Com que els llibres d'òbits en què ens basem per fer aquest treball són, quant a fer indicació de la parròquies on havien estat batejats, força explícits en el període que comprèn entre 1748 i 1808, donarem el detall, per comarques, dels pobles on havien rebut les aigües baptismals

i nombre de batejats. Com veurem, de Reus, seguit de Tarragona, era d'on n'arribava un major nombre.

El Baix Ebre

El Perelló 1

El Baix Camp

L'Aleixar 2

Montbrió 1

Reus 20

Riudoms 1

La Selva 1

El Baix Penedès

L'Arboç 1

L'Alt Camp

Nulles 2

Picamoixons 1

El Pla 2

Puigtinyós 1

Vallmoll 1

Valls 3

Vilabella 1

Vila-rodona 1

La Conca de Barberà

Vilaverd 1

El Tarragonès

El Catllar 1

Creixell 1

La Pobla de Montornès 1

Salomó 2

Tamarit 2

Tarragona 7

Torredembarra 2

Vilallonga 2

Vila-seca 1

A més, cal incloure-hi un infant, que morí als dos anys d'edat, i que havia estat batejat a «la parroquial de San Pere de Bausen», que sembla que cal situar a la Vall d'Aran (any 1802).

Com a única dada corresponent al segle XVII (any 1697) sabem d'un infant que havia rebut les aigües baptismals a la parròquia de Querol (l'Alt Camp).

Ja, després de l'any 1808, són ben poques les dades que hem pogut recollir sobre el fet concret d'infants batejats en altres parròquies i que morien al nostre hospital. Les detallam:

Reus	2 (anys 1814 i 1830)
Sant Just de Barcelona	1 (any 1829)
Tarragona	2 (1830 i 1832)
Valls	1 (1830)
L'Arboç	1 (1833)
Castellet	1 (1854)
Vilanova	2 (1864-1870)

Tots aquests infants, però, i els que sortosament sobreviuen, que veiem que van fer cap a l'hospital de Vilafranca, anaven a raure al de la Santa Creu de Barcelona? Si estudiem les poques referències que ens donen els textos de les partides d'òbits, hem de creure que no, malgrat que en molts d'ells s'hi diu ben explícitament: «morí de mort natural en lo hospital de la present vila aportantla al Hospital General de Barcelona» (1743); «lo qual estant de trànsit per Barcelona en lo Hospital de la present vila lo dia antecedent morí de fret y de debilitat» (1803); «batejada en la vila del Alexar... y pasava de poble en poble al ospital de Barcelona» (23 gener 1808); «batejada en la vila del Alexar... y la portavan al ospital General de Barcelona pera alletarla» (27 abril 1808).

Si diem, doncs, que no, és perquè creiem que l'hospital de Vilafranca, a més de fer les funcions d'hospital de pas, com ja hem vist —i ens cenyim exclusivament en els fills expòsits— tenia també una altra missió: la de proporcionar, a famílies que devien voler adoptar alguna criatura, alguns d'aquests infants. I fem aquest raonament perquè en diversos textos observem un fet:

que expòsits procedents d'altres poblacions i que han estat encomanats a persones o famílies vilafranquines, no poden haver mai passat per l'hospital de Barcelona perquè moren als pocs dies d'haver estat batejats, i per tant de l'hospital de Vilafranca passaven directament a la família que els acollia. Vegem-ne uns exemples clars: 22 febrer 1748. «Sepultura de Pau, Francisco, Bonaventura (albat) fill de pares incògnits, batejat en la Iglésia Parroquial de Santa Maria de Vallmoll, Archebisbat de Tarragona, lo dia disset de dit mes y any, lo qual morí de mort natural y lo criaba en esta vila Magdalena Claramunt, muller de Fèlix Claramunt, teixidor de lli». Quan l'enterren feia només sis dies que havia estat batejat i a Vallmoll (l'Alt Camp). Impossibile, doncs, que abans hagués passat per Barcelona. 31 gener 1760. «Sepultura de Francisco, fill expòsit, batejat en la parroquial de la vila de Reus als (en blanc) de janer del present any 1760, encomanada a Maria Castallet, muller de Pau, pagès de dita vila». Tot i que no es fa constar el dia del bateig, que com veiem va tenir lloc dins el mateix gener, no volem creure que abans hagués passat per Barcelona. 21 desembre 1760. «Sepultura de Maria (albat) filla de pares incògnits. Batejada als 15 de 10bre de dit any en la vila de Tamarit, encomanada a Teresa Rigual, muller de Pere, pagès». Feia una setmana que havia estat batejada. La conclusió sembla clara.

Quant als infants que anaven a raure a l'Hospital de la Santa Creu de la ciutat de Barcelona, l'acolliment que allí rebien no era definitiu ja que, almenys entre 1725 i 1777, sabem de diverses dones vilafranquines que alletaven o criaven expòsits que estaven sota la tutela d'aquest hospital barceloní, com també de matrimonis als quals les tenien «recomanades». Així el 17 de febrer de 1725 hi ha l'òbit d'un d'aquests infants, una nena, «la qual tenia entregada del Sant Ospital de Barcelona, Francisca Artigas». Concretament l'any 1743, entre el 19 d'agost i el 17 de desembre, són sis els albats que moren a la nostra vila tots ells «recomanats per lo Sant Hospital de la Santa Creu de Barcelona». Les altres dades, però, ja són més espaciades: un d'aquests albats incògnits en cada un dels anys 1745, 1748, 1763 i 1777. Precisament tant el de 1748 com el de 1777, consta que havien estat batejats «en la Iglésia del hospital general de Barcelona». I encara, al 1829, sabem d'un altre cas: una nena que morí a l'edat de dos anys i que havia estat «entregada per lo Hospital de Barcelona a Josepa,

muller de Jaume Cirera».

No cal dir que probablement bastants dels altres infants fills de pares incògnits que tenim relacionats, extrets tots de les partides de defunció de la parròquia vilafranquina, també devien procedir, cal creure, de l'Hospital General de Barcelona, però en cap altra partida no se'n fa esment.

Al llarg de tres quarts de segle són moltes les persones o matrimonis de Vilafranca que adopten criatures expòsites. Naturalment només podem aportar referències, ja que l'única font de què disposem és el llibre d'òbits, d'aquells casos en els quals se'ls morien els infants adoptats. Perquè, malgrat que en els textos es digui «la qual criava...» (1722 a 1753) o «encomanada a ...» (1758 a 1794), sembla que no hem d'interpretar que els havia estat encomanat per un espai determinat de temps sinó ja d'una manera definitiva.

Ens reforça aquesta idea el fet que en el text de dues partides de confirmació de l'any 1717 se'ns diu ben clarament que es tractava d'infants afillats: «Christòfol, fill de pares incògnits, fillat per Fèlix Balaguer, espardanyer, y per Sicília»; «Ventura, fill de pares incògnits, afillat per Isidro Frexas, boter, y per Catarina».

Així, doncs, hauríem d'arribar a la conclusió que eren molts els matrimonis o famílies vilafranquines que adoptaven fills expòsites. Com a única dada que podem donar sobre aquest fet és la que entre 1722 i 1794 tenen lloc 67 defuncions de fills «alletats o encomanats», xifra que indubtablement resultaria més elevada si en totes les partides de defunció de fills incògnits que no moren a l'hospital s'hagués especificat la seva situació. D'aquestes partides en comptem divuit i si bé d'algunes no es pot afirmar rotundament que es pugui tractar d'albats «encomanats», d'altres sí pel simple motiu que s'especifica que han estat enterrats en vasos de confraries (Sant Antoni, Sant Lluc) i que hi ha hagut assistència de deu i quinze preveres. Això ens dóna peu a donar per cert que una família o altra se n'havia responsabilitzat. A més, encara caldria afegir-hi tots aquells altres «encomanats» que aconseguien arribar a ser adults, dada que ens és desconeguda.

En les partides de les 67 defuncions citades, que fora d'un

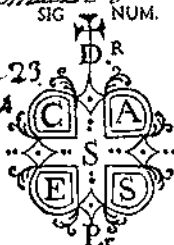
Universis, & singulis, hujusmodi seriem visuris, lectoris, pariterque audituris aeternis, indubiamque fidem facio Ego Doctor Joannes Cases, & Amorós Presbyter, & Prior Ecclesiae Parochialis Sancti Petri Ville de Reus Campi, & Arcmid-ocensis Tarraconensis, eoque nomine autoritate ordinaria Notarius publicus ejusdem: Quod in quodam libro ex forma majori vulgariter nuncupato: *Libro de baptizma*, recondito, & in Archivo dicte Parochiae bene custodito, invenitur inter alias partia quaedam tenoris sequentis.

*Alí d'iet de Janer de Mit Serbens Totama
y set, en las fonts baptismales de la Iglesia Pa-
roquial de San Pere de la Vila de Reus, Archidia-
cho de Tarragona, pea mi Pere Anton Malla-
fies Pastor y Vicari de dita Parroquial, fousstem
nament, batizada Lucía Maria Antonia
filla de Pares Incògnits. Padrins Honoris Domini
de Comaciant y Maria Veller y Amariach
Widor de Reus, Anians de doctrina y parron
ym Pere Anton Mallafies Pastor y Vicari.*

In quorum fidem, & testimonium Ego Doctor Joannes Cases, & Amorós Prior Anno Domini millesimo sepringentesimo nonagesimo *Septimo* die vero *Decima* *Septima* mensis *Januarii* meum, quo uxor appono

SIG. NUM.

*Obito Vilafranca 23
Januarii 37. sep. 24
sep. sep. 24.
illa die. Sep.*

Partida de baptisme, estesa a l'església parroquial de Sant Pere de Reus, d'una filla de pares incògnits. A la seva part inferior consta, anotat pel vicari perpetu de l'església parroquial de Santa Maria de Vilafranca, la data de l'òbit (com també la de la sepultura) d'aquesta criatura, que va tenir lloc sis dies després d'haver rebut les aigües baptismals.

parell totes les altres corresponen a albat's ante-septennium, o sigui que no havien complert els set anys d'edat, n'hi ha vint-i-tres en les quals s'especifica l'edat del difunt. Aquestes oscil·len entre els sis dies i els quatre anys i mig. Els altres dos, d'edat més avançada, tenien nou i vint-i-quatre anys.

Pel que podem observar les persones que s'afillaven expòsits eren de classe treballadora, la que abundava més a la vila, com ens ho dona a entendre la diversitat d'oficis que aquests exercien: pagès, teixidor de lli, sabater, baster, espardenyer, cantirer, blanquer, fuster, sastre, mestre de cases, semoler i corder.

Tot i això sabem del cas d'un expòsit que havia estat afillat per la família Masdovelles i Vilafranca. La dada, l'extreiem del llibre de Canaler de 1633 i es tracta d'un òbit: «y hagué albat de un fil de Masdovellas lo qual sel hafillaren y fou general» (el mot «general» fa referència a l'assistència de tots els preveres vilafranquins a l'enterrament).

Ignorem els llaços de compromís o de relació que podien existir entre l'expòsit batejat a Vilafranca i la persona (una o dues), que feien de padrins, per més que en un parell de casos, com ja hem vist, hem pogut demostrar el vincle que existia entre aquests i la mare d'aquell. Tot i això, moltes vegades, no els devia unir res més que el parentiu espiritual ja que hi ha persona que en un mateix any actua tres vegades de padrí en bateigs de fills expòsits (meitat del segle XVII). I si avancem en el temps, tercera i quarta dècades del segle XIX, sabem d'un tal Magí Bertran, escolà, que entre 1827 i 1828 fa com a mínim set vegades de padrí, i també d'un tal Gaspar Costa, infermer de l'hospital, que entre 1827 i 1835 ho és, pel cap baix, onze vegades.

Malgrat això, però, en el cas citat dels Masdovelles, ¿la motivació d'afillar-se un infant ve donada per haver-li fet de padrí el Sr. Miquel de Masdovelles o, simplement, al revés, actua de padrí perquè volen afillar-se un incògnit? Difícil de posar-ho en clar perquè, per ignorar, fins i tot ignorem el nom del nen expòsit afillat. Si l'haguéssim sabut hauríem pogut comprovar si podia tractar-se d'un tal «lldefonso, Miquel, Alex, fill de la ventura», batejat a Santa Maria el dia 10 de desembre de 1631, del qual, junt amb la senyora «dona Guiomar Spalter, muller del Sor. Vicens de

Spalter, Sor. del Batar», va ser-ne padrí «lo Il.le Sor. Miquel de Masdovellas y Vilafranca». De fet, del matrimoni Masdovelles, format pel citat Lluís i per la Sra. Isabel Salbà de Vallgornera, sabem de la naixença d'un fill propi i a la nostra vila, batejat el dia 20 d'agost de 1631. Ens dóna peu a creure que els haurien pogut pujar junts. No és més que una hipòtesi.

I ja que parlem dels Masdovelles, ens adonem que a principis del segle XVIII, o sigui uns vint-i-cinc anys abans del que acabem d'exposar, el senyor Lluís de Masdovelles, marit de la senyora Maria de Copons i pare del citat Miquel, també havia estat padrí, junt amb la senyora Francesca de Copons, en el bateig d'una nena expòsita celebrat el dia 10 d'abril de 1605. Precisament uns mesos més tard tindria lloc el naixement i bateig (27 novembre 1605) del seu fill Miquel. Ens sorprèn la semblança amb el que hem donat a conèixer en el paràgraf anterior, si bé en aquest cas ens és negat de saber si van afillar-se algú o no. Es tracta no res més que d'una simple coincidència?

DESPLAÇAMENTS I DIES QUE AQUESTS DURAVEN

Amb anterioritat ja hem deixat anotats els noms de les poblacions de les quals hem aconseguit saber que feien arribar al nostre hospital, i amb destí al de Barcelona, els infants abandonats. Si bé no podem posar en clar els camins per on els conduïen des del seu lloc de baptisme fins arribar a l'hospital de Vilafranca, o sigui quins eren els altres hospitals o poblacions que els anaven acollint en el seu trasllat, en canvi sí que podem tenir una visió força ajustada dels dies que duraven alguns d'aquells desplaçaments.

Això ho devem als detalls que consten en certes partides dels llibres d'òbits i que consisteixen en l'esment que es fa del poble on havien estat batejats (lloc de partida), dia en què ho foren (acostumava a ser el mateix dia d'haver nascut o a l'endemà com a

màxim) i data en què mor a l'hospital vilafranquí o, en altre cas, en què el seu cos rep sepultura, que per regla general tenia lloc l'endemà d'haver mort. Els dies, doncs, compresos entre els del bateig, dia en què volem creure que ja feia la primera etapa del trajecte envers l'hospital més pròxim, i el de la seva mort, que probablement devia haver esdevingut el mateix dia d'haver arribat a Vilafranca, sembla que cal considerar-los dies de camí, tants, o potser un menys, com dies de vida.

Recalquem que hi ha unes quantes partides en les quals no es diu res de la data del bateig, però aquest defecte resta compensat ja que en canvi es fa constar els dies que, quan mor, tenia l'infant.

Vegem, doncs, els resultats aconseguits:

Any	Parròquia i dia bateig	Lloc de l'òbit i dia	Edat
1749	La Selva (25 oct.)	Vilafranca (2 novembre)	8 dies
1752	Vilabella (6 gener)	Vilafranca (9 gener)	3 dies
1754	Torredembarra (?)	Vilafranca (11 gener)	(?)
1799	Reus (27 desembre)	Vilafranca (morí 2 gener)	7 dies
1803	Reus (8 febrer)	Vilafranca (morí 13 febrer)	6 dies
1803	Valls (10 febrer)	Vilafranca (morí 13 febrer)	4 dies
1808	L'Aleixar (15 gener)	Vilafranca (sepultura 23 gener)	8 dies
1808	L'Aleixar (20 abril)	Vilafranca (sepultura 27 abril)	7 dies
1830	Reus	Vilafranca (7 febrer. Morí d'edat de 5 dies)	
1830	Tarragona	Vilafranca (15 març. Morí d'edat de 2 dies)	
1832	Tarragona	Vilafranca (30 desbre. Morí d'edat 2 dies)	
1833	l'Arboç	Vilafranca (3 desbre. Morí d'edat 1 dia)	
1854	Castellet	Vilafranca (25 novbr. Morí d'edat 3 dies)	
1864	Vilanova	Vilafranca (14 setbre. Morí d'edat 1 dia)	
1870	Vilanova i la Geltrú	Vilafranca (9 desbre. Morí d'edat 3 dies)	

Cenyint-nos en un cas concret, veiem que el trajecte Tarragona - Vilafranca tenia dos dies de durada. Xavier Miret, en una nota que reproduïx en el treball ja esmentat i que malgrat que no hi fa constar l'any cal situar entre el 1777 i el 1807, ens ajuda a confirmar-ho. Així llegim: «Dia 4 de abril pasa un bort batejat ha Taragona que be del ospital de Vilafranca y ba al ospital de Barna aribat en est ospital a las 10 del matí y a las 6 del matí dia 5 se ha porta al ospital de sam Boy. dia 2 de abril batejat». ⁽¹¹⁾ Sembla, doncs, que l'infant en qüestió després d'haver estat batejat el dia 2 a Tarragona (cal creure de bon matí) ja se'l devien endur immediatament d'aquesta ciutat perquè aquell dia a la tarda pogués arribar en una població situada aproximadament a mig camí de Vilafranca, o qui sap si ja fins a l'Arboç, lloc que sabem que disposava d'hospital. A l'endemà, dia 3, faria cap a la nostra vila per marxar-ne el dia següent de bon matí envers Oleseta. I d'allí, un nou dia de camí, a Sant Boi. I després ja, fins a l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona.

TANT PER MIL DELS FILLS EXPÒSITS ENFRONT DELS FILLS LEGÍTIMS

Tenint en compte que no és fins l'any 1607, fent unes petites excepcions que ja donarem a conèixer, que les partides de baptisme de la parròquia vilafranquina es conserven íntegres o amb continuïtat, i com que la nostra intenció és la de donar per dècades els tants per mil que representen els bateigs de fills de pares incògnits enfront dels dels fills nascuts legítimament, començarem a fer-ho per la dècada que comprèn els anys 1611 a 1620. En aquesta dècada i la següent, com a anys incomplets hi ha el 1619, 1620, 1623, 1624 i 1625. Tenim calculat que, respectivament, les partides dels fills perduts serien unes 38, 10, 10, 6 i de 10 a 15. Com que malgrat aquestes petites llacunes sembla que en ben poc podem fer variar els resultats que n'extreiem, hem fet com si aquests anys fossin complets.

Dècada	Total bateigs	Total bateigs fills de pares incògnits	Tant per mil que representen
1611-1620	1.406	33	23,47
1621-1630	1.335	34	25,46
1631-1640	1.315	40	30,41
1641-1650	1.338	27	20,18
1651-1660	1.279	39	30,49
1661-1670	1.317	22	16,70
1671-1680	1.314	14	10,65
1681-1690	1.068	18	16,85
1691-1700	1.254	19	15,15
1701-1710	1.180	32	27,11
1711-1720	1.129	27	23,91
1721-1730	1.214	32	26,35
1731-1740	1.328	29	21,83
1741-1750	1.245	22	17,67
1751-1760	1.530	19	12,41
1761-1770	1.511	13	8,60
1771-1780	1.558	25	16,05
1781-1790	1.610	21	13,04
1791-1800	1.936	25	12,91
1801-1810	1.819	40	21,99
1811-1820	1.975	47	23,79
1821-1830	2.262	47	20,77
1831-1840	2.027	59	29,10
1841-1850	1.710	81	47,36
1851-1860	1.962	94	47,91
1861-1870	2.367	126	53,23

Com podem comprovar, entre 1611 i 1840 el tant per mil oscil·la d'un 8,60 (dècada 1761-1770) a un 30,49 (dècada 1651-1660). El terme mig al llarg de tots aquests anys se situa al 20,15 per mil. En canvi la dècada 1841-1850 ja sofreix un fort increment i el tant per mil més alt aconseguit és sobrepassat en poc més d'una meitat. Es manté en aquest mateix darrer nivell la dècada següent: 1851-1860, però la de 1861-1870 té una nova pujada: 53,23 per mil, la més alta de totes les que hem estudiat. El terme mig d'aquestes tres darreres dècades és el del 49,84 per mil.

EL SEXE DELS FILLS DE PARES INCÒGNITS

Xavier Miret, en la comunicació esmentada, es lamenta de no poder aportar dades quant al sexe dels fills abandonats, ja que en els documents que ha estudiat aquest detall no s'hi especifica. Argumenta que un fort percentatge de nenes hauria indicat la presència d'abandonaments de filles per causes econòmiques. Nosaltres sí que l'hem pogut deduir, aquest percentatge, basant-nos en les partides de baptisme de la parròquia vilafranquina.

Tenint en compte, però, que en els llibres de baptisme hi ha molts anys de la segona meitat del segle XVI en què les partides són incompletes, donarem a conèixer només els percentatges dels anys sencers en grups com a mínim de quatre anys en aquells que ens sigui possible de dur-ho a la pràctica i agrupats per segles.

Anys	Nens	Nenes	Total
SEGLE XVI			
1568 a 1574	2	5	7
1578 a 1584	7	13	20
1588 a 1591	2	1	3
	11	19	30
Percentatge	36,67	63,33	
SEGLE XVII			
1607 a 1610	1	3	4
1611 a 1620	14	19	33
1621 a 1630	19	15	34
1631 a 1640	21	19	40
1641 a 1650	13	14	27
1651 a 1660	19	20	39
1661 a 1670	14	8	22
1671 a 1680	9	5	14
1681 a 1690	10	8	18
1691 a 1700	9	10	19
	129	121	250
Percentatge	51,60	48,40	

SEGLE XVIII

1701 a 1710	18	14	32
1711 a 1720	19	8	27
1721 a 1730	17	15	32
1731 a 1740	12	17	29
1741 a 1750	10	12	22
1751 a 1760	8	11	19
1761 a 1770	8	5	13
1771 a 1780	11	14	25
1781 a 1790	12	9	21
1791 a 1800	15	10	25
	130	115	245
Percentatge	53,06	46,94	

SEGLE XIX

1801 a 1810	18	22	40
1811 a 1820	25	22	47
1821 a 1830	25	22	47
1831 a 1840	26	33	59
1841 a 1850	43	38	81
1851 a 1860	58	36	94
1861 a 1870	73	53	126
	268	226	494
Percentatge	54,25	45,75	

Deixant de banda els percentatges corresponents al segle XVI, d'un clar domini femení en els fills expòsits però que no podem donar pas del tot per vàlids si tenim en compte que només han pogut ser divuit els anys que, per ser complets, hem pogut estudiar i encara uns anys no seguits tots ells cronològicament sinó esparsos, ens adonem que tant al segle XVII com al XVIII i a bona part del XIX, és un xic més elevada la xifra dels nens expòsits que no de les nenes. Sembla doncs, quant a Vilafranca, que cal descartar el fet insinuat per en Xavier Miret, si bé ens cal tenir en compte una cosa: que ell parla exclusivament de fills abandonats i el nostre estudi, el basem en els fills de pares incògnits i, per tant, la diferència rau en el fet que no tots aquells infants eren abandonats i anaven a parar a l'hospital de la Santa Creu de Barcelona, com intentarem explicar tot seguit.

DOS TIPUS DE FILLS EXPÒSITS

Sembla que no hem de tenir cap dubte a assegurar que la relació que hem fet de fills de pares incògnits, caldria dividir-la en dos grups, impossibles ara de destriar: els que anaven a parar, momentàniament, a l'hospital vilafranquí, amb destí al de Barcelona o a on fos, i el dels que devien restar a l'empar de llurs mares solteres o parella no legalitzada. Per poder dur a cap això, hauríem de poder trobar en la documentació de l'Arxiu de l'Hospital de Vilafranca, pròxim sembla a ser ingressat a l'Arxiu Històric Comarcal de Vilafranca, el llibre registre d'entrada de fills abandonats i, potser, comparant-lo amb els registres baptismals, podríem donar-ne el percentatge. Es un dir.

Potser eren pocs, diem nosaltres, els que restaven en aquesta segona situació, però les cinc partides de fills de pares incògnits que per decret del bisbat trobem rectificades (i quasi totes després de llargs anys d'haver estat esteses) en el sentit que hi siguin anul·lades les paraules «de pares incògnits» i suplertes pels noms dels pares que consten detallats en el decret que el rector de Santa Maria rep del bisbat, ens donen a entendre que aquells fills havien romàs vivint amb els seus pares que, més tard o més d'hora, contraent matrimoni, havien legalitzat la seva situació i, per tant, la dels fills. Així, seguint un ordre en aquestes partides rectificades de més espai de temps a menys, veiem que aquestes, després d'haver estat esteses al llibre corresponent, no van ser esmenades fins al cap de

28 anys (bateig 9 novembre 1870; esmena 27 setembre 1899)

27 anys (bateig 3 gener 1872; esmena 27 setembre 1899)

22 anys (bateig 18 març 1755; esmena 16 setembre 1777)

21 anys (bateig 4 abril 1860; esmena 30 juny 1881)

5 anys (bateig 22 gener 1862; esmena 11 maig 1867)

15 mesos (bateig 14 octubre 1829; esmena 7 febrer 1831)

Les dues primeres referències corresponen a fills d'un mateix matrimoni.

De cap de les maneres, però, no hem d'interpretar, almenys en els tres primers casos exposats, que fins llavors no s'haguessin

legalitzat aquells matrimonis. Volem creure que en l'esmena d'aquelles partides un interès o altre hi devia haver per entremig.

Cal reconèixer que davant la quantitat de fills de pares incògnits que hem pogut relacionar, el cas d'aquestes cinc parelles que legalitzen la seva situació no compta. Però ens cal creure que devia haver-n'hi d'altres, de parelles solteres que també van fer semblantment, per més que el llibre de baptismes no ho reflecteixi, o bé que no ho van fer però sí que ho haurien pogut dur a terme. Almenys aquest és el cas que resta exposat al marge d'una partida del 20 de novembre de 1824 on llegim: «Incògnita aunque puede legitimarse per subseqüentem matrimonio». Cal suposar que devia tractar-se d'un fill de pare i mare solters. Al fet que actuï de padrina d'aquest bateig l'esposa d'un soldat de cavalleria, qui sap si podia tractar-se del fill d'un soldat.

També ens trobem amb una partida (24 maig 1837) en la qual tot i constar els noms i cognoms dels pares del batejats hi ha una anotació, feta posteriorment, que diu: «Esta partida es tal como está escrita y no hay legitimidad en el tal hijo». No s'hi diu res que els pares fossin «conjuges». És un cas insòlit.

Sobre aquest punt no podem aportar cap més notícia documental. Restem, doncs, de moment, sense poder esbrinar quin podia ser el percentatge de fills no legalitzats que s'escapaven d'anar a parar a un hospital.

10 de maig de 1987

APÈNDIX

1.- DEL COGNOM VENTURA

Enllestit ja el present treball i tot consultant una colla de testaments (més de 150) compresos dins el segon semestre de l'any 1651 per un estudi que hem fet sobre la pesta, ens ha sorprès de trobar-ne un en el qual la testadora duu el cognom Ventura. A aquest fet, no li hauríem donat cap importància si no fos que es tracta del primer document vilafranquí en el qual veiem aparèixer aquest cognom. Això a mitjan segle XVII, quan les primeres dades que n'havíem aconseguit corresponien només a finals d'aquell segle. El testament en qüestió, de data 12 de juliol de 1651, és el de Jerònima Ventura, filla de Francesc Miquel, calderer, i de Magdalena, «tots defunts de Vilafranca».

De fet, però, qui duia el cognom Ventura era el seu marit, si bé aleshores les dones, en contraure matrimoni, se l'apropriaven. En aquest cas, doncs, es tracta d'Antoni Ventura, de professió marxant. Trobem estrany, però, no poder localitzar cap altra referència d'aquests «Ventures» en els llibres parroquials vilafranquins. Potser, diem nosaltres, per residir habitualment en un altre lloc, ja que en el testament indicat es fa menció de la ciutat de Tarragona: «tots los deutas que Antoni Ventura, mon marit, aurà pagats per mi y tots los gastos que per mi a fets en Tarragona aportant una causa».

2.- DESPLAÇAMENTS I DIES QUE AQUESTS DURAVEN

A la relació d'infants batejats en diverses parròquies de comarques pròximes a la nostra i que de pas, cal creure, a

l'hospital de Barcelona trobaven la mort a l'hospital de la nostra vila, la qual consta en el capítol d'igual nom al que encapçalem aquesta nota, cal incloure-hi els següents:

Any	Parròquia i dia bateig	Lloc de l'òbit i dia	Edat
1725	Creixell (13 febrer)	Vilafranca (23 febrer)	10 dies
1780	Tarragona (23 nov.)	Vilafranca (morí 26 nov.)	3 dies
1782	Tarragona (10 oct.)	Vilafranca (morí 13 oct.)	3 dies
1786	Salomó (1 nov.)	Vilafranca (morí 4 nov.)	3 dies
1790	El Pla (?)	Vilafranca (morí 27 des.)	d'alguns dies
1790	El Pla (25 des.)	Vilafranca (morí 28 des.)	4 dies
1793	Puigtiñós (?)	Vilafranca (sepultura 27 febrer)	6 dies
1797	Reus (17 gener)	Vilafranca (morí 23 gener)	6 dies
1798	Tarragona (7 gener)	Vilafranca (morí 11 gener)	4 dies
1798	Reus (27 desembre)	Vilafranca (morí 2 gener)	6 dies
1800	Vila-rodona (?)	Vilafranca (morí 25 des.)	uns 8 dies
1802	Reus (12 març)	Vilafranca (morí 17 març)	5 dies
1803	Reus (8 febrer)	Vilafranca (morí 13 febrer)	5 dies
1804	Tarragona (3 febrer)	Vilafranca (morí 9 febrer)	10 dies
1804	Valls (19 febrer)	Vilafranca (morí 23 febrer)	5 dies
1805	Vila-seca (?)	Vilafranca (morí 26 gener)	6 dies
1805	Reus (?)	Vilafranca (morí 26 gener)	7 dies
1806	Reus (19 gener)	Vilafranca (morí 22 gener)	3 dies
1806	La Pobla Mont. (11 feb.)	Vilafranca (morí 15 febrer)	4 dies
1807	Valls (9 agost)	Vilafranca (morí 13 agost)	4 dies
1808	Reus (31 maig)	Vilafranca (sepultura 15 juny)	15 dies

Podem observar ben clarament que la gran majoria d'aquests òbits van tenir lloc a l'hivern. El fred, doncs, devia ser la principal causa de la mort. Creiem que no ens ha de sorprendre els quinze dies d'edat que té el darrer dels infants relacionats, si els compareu amb els dies que tenen els altres infants batejats a Reus, ja que aquesta perllongació a la nostra vila, o potser en els hospitals on abans havia passat, cal creure-la fruit dels esdeveniments d'aquells dies, o sigui de la guerra del francès.

NOTES

- (1) TERESA-MARIA VINYOLES I VIDAL i MARGARIDA GONZÁLEZ I BETLINSKI. «Els infants abandonats a les portes de l'Hospital de Barcelona (anys 1426-1439)». «La Pobreza y la Asistencia a los pobres en la Cataluña Medieval». *Volumen misceláneo de estudios y documentos*. Volumen segundo. Barcelona 1981-1982. Pàgina 191.
- (2) Arxiu Històric Comarcal de Vilafranca. Secció judicial. Processos penals segle XVII. 79-13.
- (3) Ibidem. Secció notarial. Notari Francesc Tarrassa. Capítols matrimonials, bossa anys 1571-1577, núm. 43.
- (4) TERESA MARIA VINYOLES. Treball citat. Pàgina 236.
- (5) FRANCESC DE BORJA MOLL. *Els llinatges catalans*. Palma de Mallorca. 1959. Pàgina 132.
- (6) *Diccionari Català-Valencià-Balear*. Tom. 10. Pàgina 46.
- (7) TERESA-MARIA VINYOLES. Treball citat. Pàgines 194-195.
- (8) *Arxiu Històric Comarcal de Vilafranca*. Secció judicial. Processos penals segle XVII. 70 - 17 i 19 - 8, respectivament.
- (9) «Necessària». Latrina. Privada. lloc excusat. *Diccionari Català Valencià-Balear*. Tom 7, pàgina 722 i tom 6, pàgina 828.
- (10) Xavier Miret. «Els Expòsits. La seva visió a través d'un hospital de pas a les darreries del segle XVIII». *Actes. Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*. Barcelona, del 17 a 21 de desembre de 1984. Pàgina 120.
- (11) Ibidem. Pàgina 120.